

Муниципальное общеобразовательное учреждение
«Коркатовский лицей»

«УТВЕРЖДАЮ»

Директор лицея:

Михайлов С.И.

Приказ № 101

от 29.08.2019г.

лицей

1021202101

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ

МАРИЙСКО-ЭЛЪСКИЙ РЕСПУБЛИКА

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

КОРКАТОВСКИЙ РАЙОН

«СОГЛАСОВАНО»

Зам. директора по УВР:

Анисимов А.В.

РАСМОТРЕНО
на заседании ВМО

Аркадьева НВ.

Рабочая программа

по родной (марийской) литературе

5 класс

*по программе Марий литератур; Тун школлан примерный
программе В.Т.Михайлов, П.А. Апакаев.-Йошкар-Ола: Марий
туньктыш институт,2014.*

на 2019-2020 учебный год

Учитель-составитель: учитель марийского языка и литературы
высшей категории
Аркадьева Нина Вениаминовна

**«МАРИЙ ЛИТЕРАТУР» ПРЕДМЕТЫМ
ТУНЕММЕ СОДЕРЖАНИЙ**

V КЛАСС (51 шагат)

Лудаш да тунемаш – 32 шагат
Шке семын лудаш да канашаш – 7 шагат
Йылме лывыртыме паша – 10 шагат
Ешартыш жап – 2 шагат

Ончылмут

Сылнымутан литератур – мут искусство. Лудшыен да книга. Йöратыме произведений, автор. Тунемме книга да тудын геройжо-влак.

Литератур теорий: сылнымутан литератур – мут искусство. Калык ойпого (5 шагат)

Калык ойпого – калык чон поянлык. Тудым каласкалыше да по-гышо-влак. Калык ойпогын шарлымыже.

Калыкмут

Калыкмут – калыкын уш-акылжым, илыш опытшым келгын почын пуышо сылне ой. Тудын тематикыже. Калыкмутын шоны-машым тичмашын, иктешлен да раш каласымыже, ойым аклаш ку-чылталтмыже, туныктен каласыме вийже да айдеме илышын түрлө йыжынлажым авалтымыже. Ожнысо да кызытсе паша, элым йöратыме да аралыме, айдеме илыш да койыш нерген калыкмут-влак .

Тушто

Туштын посна предметым але пүртүс кончышым сылнын туш-тен каласыше, калыкын аллегорий сынан шонымашыжым кумдан почын ончыктышо вийже. Паша, пүртүс вий, вольык да янлык нер-ген тушто-влак.

Калык пале

Кугезе марийын пүртүс кончышым, игече вашталт толмым түткын эскерен шогымыжын калык палым шочыктымыжо. Пүртүс да айдемын койыш-шоктышыж дене кылдалтше калык пале-влак.

Ойөрö

Ойөрön кугезе марий калыкын мунло илыш-й ұлаж дене кыл-далтмыже да ойыртемалтше философийжым, илыш педагогикыжым да ю туныктымашыжым самырык тукумлан почын ончыктымыжо.

Калык ойпогын тыгыде жанржын чоңалтмыже, сылнылыкше, йылме ойыртемже.

Йомак

Лудаш да тунемаш

«Ший пүян Ший Пампалче» (2 шагат)

Йомакысе түн геройын – Пампалчын – ойыртемалтше койыш-шоктышыжо, сын-кунжо. Моло герой-влакын койышышт.

Йомакын түн шонымашыже. Айдемын шке пиал, порылык верч кучедалмыже. «Осал» да «поро» концеп-влакын рашемдалтмышт.

Йомакын юзо түсшö, йылме ойыртемже.

Литератур теорий да историй: калык ойпого (фольклор). Фольклорын жанрже-влак. Янлык нерген, юзо да илыш -йўла дене кылдалтше йомак-влак.

Йомакысе герой-влак . Сюжет. Фольклор произведений-влакын ойыртемалтше йылмышт да чоңалтмышт.

Шке семын лудаш да канашаш (1 шагат)

Марий да родо-тукым калык-влакын йомакышт: «Чоя шоншо», «Йорло ден поян изак-шоляк» (марий калык йомак-влак), «Кузе ку-печ кечым петыраш шонен» (удмурт калык йомак), «Меран» (манси калык йомак).

Литератур йомак (3 шагат)

Лудаш да тунемаш

Пет. Першут. «Кутко сўан» (2 шагат)

Йомак гоч калыкын келшен илымыжым, пиалжым, тыныс илышым арален кертмыжым ончыктымаш. Йомакысе персонаж-влакын койыш-шоктышышт. Марий илыш-йўла.

Почеламут формо дене возымо йомак. Йомак-поэмыште фольклор традиций (чоңалтмыже, герой-влакын образышт, теме, тўн шонемаш, йылме ойыртемы). Йомакым каласкалышын (повествовательын) образше. Литератур теорий да историй: литератур йомак. Автор. Повествователь. Чын илыш кончыш да фантастике. Тема. Тўн шонемаш.

Шке семын лудаш да канашаш (1 шагат)

К. Беяев. «Кў тыгай патыр?»

Б. Данилов. «Тўняште мо эн писе, патыр да мастар?» М. Илибаева. «Кож ден лапчык пыл».

Н. Ильяков. «Марья дон Тарья».

Макс Майн. «Айдар» (йомак-пьесе).

Осмин Йыван. «Маска мўй».

А. Филиппов. «Сийшовыч».

Г. Тукай. «Таргылтыш».

Мўнгыштў лудаш темлыме книга-влак

Г. Андерсен. Чинче ўдыр. – Йошкар-Ола, 1953.

Т.Е. Евсеев. Калык ойпого. – Йошкар-Ола, 1994.

Изи патыр: Финн-угор калык йомак-влак / А.Я. Спиридонов. – Йошкар-Ола, 1998.

А.Е. Китиков. Марий калык тушто-влак. – Йошкар-Ола, 1998.

А.Е. Китиков. Калыкмут. – Йошкар-Ола, 1998.

А.Е. Китиков. Марий калык модыш. – Йошкар-Ола, 1998.

М.К. Илибаева. Шўдў йолташ. – Йошкар-Ола, 2006.

Марий калык ойпого антологий / В.Т. Михайлов ямдылен. – Йошкар-Ола, 2012.

Марий калыкын йомакше, ойлымашыже, туштыжо, тошто мутшо, мурыжо / В.М. Васильев чумырен. – М.: ССР Ушем калык-влак рўдў савыктыш, 1931.

А.С. Пушкин. Йомак-влак / А. Иванова кусарен. – Йошкар-Ола, 1999.

Сказки горных мари: Свод марийского фольклора / Сост.

В.А. Акцорин. – Йошкар-Ола, 1995.

Сказки луговых мари: Свод марийского фольклора / Сост.

С.С. Сабитов. – Йошкар-Ола, 1992.

А.Ф. Федоров. Юзо тоя. – Йошкар-Ола, 1998.

Чалай Васлий. Ямет ден Тоймет. – Йошкар-Ола, 1966.

Юзо тўня = Волшебный мир / А.М. Юзыкайн чумырен. – Йошкар-Ола, 2002.

МАРИЙ СЫЛНЫМУТЫН ТҮНГАЛТЫШ ОШКЫЛЖО (7 шагат)

С. Чавайн. Марий литературлан негызым пыштыше сылнымут мастар (2 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Поэт лүмем кузе лекте». «Ото»

Марий сылнымутан литературышто Поэтын шочмыжо. С.Г. Чавайнын тыршен тунеммыже, калык ойпого деке шүманмыже, ту-дым шке творчествыштыже устан кучылтмыжо. Сылнымутан кни-ган да калык ойпогын ончыкылык писательым шкегыч возаш кумыландымышт. Икымше марла почеламутын шочмыжо. Поэт – калыкын ончылъенже, ылышым келгын умылышо гражданин.

«Ото» почеламут. Авторын пүртүс да айдеме ылышын нравст-венный сынжым романтический шүлыш гоч почын пуымыжо. Почеламутын аллегорий сынже.

Н. Мухин. Шочмо калыкым, поян пүртүсым, уста еным моктышо поэт (2 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Ото»

Почеламутышто отын символ сынан образше. Поэтын пүртүсым орлыкан шемер кресаньыкын шинчаж дене ужын сүретлымыже. Произведенийын сылнылык ойыртемеже.

«Кайык-влак», «Йолагай ден Пулагай»

Авторын марий калык ойпого традицийлан энгертымыже. Почеламут-влакын нравственный негызышт, чоңалтме ойыртемышт.

Г. Микай – марий сылнымутышто басне жанрлан негызым пыштыше поэт-баснописец (2 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Маскаиге», «Пормо» Баснылаште вольыкын, ялыкын да насекомыйын образышт. «Маскаиге» басныште маскаигын образше гоч шкем гына йоратыше, ача-ава помышеш нимогай ойгым ужде кушшо, ылышым палыдыме, молын ойгым умылыдымо еным сүретлымаш.

«Пормо» басныште пашам йоратыдыме, ең пүжвүд дене илаш тыршыше айдемын түсшө. Осал койыш ваштареш кучедалмаште чынын сенымыже, калыкын вий-куатше.

Туштымой (аллегорий) – айдемын посна койышыжым сүретлыме йөн.

Басныште калык уш-акылым, ылышумылымашым ончыкты-маш. Тудын фольклор негызыше, почеламут формыжо, чоңалтмыже. Басныште мораль да тудын верже.

Г. Микайын басныже-влакын йылме ойыртемышт.

Г. Микай да И.А. Крылов.

Литератур теорий: басне нерген умылымаш. Эзоп йылме.

Сюжет. Туштымой. Мораль. Танастарымаш. Юмор да сатир.

Шке семын лудаш да каңашаш (1 шагат)

В.М. Васильев (Ўпымарий). «Пырыс ден шыл», «Пырыс ден коля».
С. Вишневский. «Порым ыштен», «Шоншо ден Имне», «Пун-дыш».
Г. Михай. «Шынга», «Ўвыра», «Корак», «Пире», «Пырыс».
Н.С. Мухин. «Шочмо-кушмо мландем», «Йүд».
С.Г. Чавайн. «Памаш». «Шошым», «Кенеж».

Мөнгыштө лудаш темлыме книга-влак

Г. Михай. Эрык. – Йошкар-Ола, 1980.

Г. Михай. Маскаиге. – Йошкар-Ола, 1998.

Н.С. Мухин. Пүртүс сем. – Йошкар-Ола, 1993.

С.Г. Чавайн. Памаш. – Йошкар-Ола, 1990.

С.Г. Чавайн. Ото. – Йошкар-Ола, 1998.

МАРИЙ СЫЛНЫМУТЫШТО ЙОЧА ТҮНЯ (12 шагат)

М. Шкетан. Йоча тўням келгын умылышо писатель (3 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Мичун уке ачажат...»

Ойлымашын 1920 ийласе илыш чынеш негызлалтмыже. Жапын ойыртежым, калык илыш-йўлам да айдемын койыш-шоктышыжым сўретлымаште писательын мастарлыкше. Мичун сын-кунжо, илыш нелылыкым сенен лекташ тыршымыже, вий-куатше. Йочан илыш пўрымаштыже аван, ял калыкын, Оксийын, Курий ден ватыжын да туныктышын верышт. Персонаж-влакын нравственный тўсышт, илыш ойыртемышт, сын-кунышт, койыш-шоктышышт. Пейзаж да ойлымашын содержанияйже, событий-влак. Писательын марий енын илышыжым да пўртўсым ўретлымаште мастарлыкше. Литератур теорий да историй: ойлымаш нерген умылымаш. Сюжет. Пейзаж да тудын шуктымсо сомылжо (функцийже). Повест-вований. Описаний.

Шабдар Осып. Писательын йоча годсо илышыже, ойгыжо да куанже (3 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Тўшка вий дене» Повестьыште айдеме да пўртўс теме. Йоча-влакын пўртўс лонгаште, тўшка пашаште шуаралтмышт. Туныктышо Иван Ва-сильевичын икшыве-шамычын илыш опытыштым да илышумылы-машыштым шарен толмыжо. Пайдале мер пашан самырык тукумым куштымаште верже. Йоча-влакын сын-куныштым, койышыштым, кумылыштым, шонымашыштым да событий-влакым почын пуымаште авторын усталыкше. Произведенийын йылме ойыртежме.

Литератур теорий: портрет. Сылнымут деталь. Геройын койыш-шоктышыжо.

М. Казаков. Поэтын творчествоштыже йоча илыш (1 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Миша». Почеламутын содержанияйже, патриотизм шўлышыжө.

Мишан койышыжо, сын-кунжо, шочмэлым йоратымыже. Са-мырык тукум да шочмэл.

Почеламутын чоңалтме, сюжет дене ойлымаш деке лишыл ул-мыжо, йылмыже (танастарымаш, эпитет, ойсавыртыш-влак, мутын вияш да вончештарыме значенийже).

И. Одар. Калыкын илыш-йўлажым, койыш-шоктышыжым сайын палыше писатель (2 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Таргылтыш»

Йоча-влакын сын-кунышт, койыш-шоктышышт, илыш да пўртўс кончыш-влакым умылаш тыршымышт.

Произведенийын калык ойпого да этнографий негызше, мыска-ра сынже, содержанийым почын пуымаште пейзажын функцийже. Ойсавыртыш, эпитет, таңастарымаш-влакын ойлымашын идея-ный содержанийжым почын пуымаште рольышт, персонаж-влакын шўм-чон йўлымышт, авторын герой-влак деке кумылжо.

Н. Ильяков. Писатель нерген ой (2 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Латик кролик»

Ойлымаште тарватыме морально-этический йодыш-влак. Ача-ава да йоча-влак кокласе кыл. Самырык тукумым ончен кушты-маште ешын верже. Кочан ушан мутшо. Произведенийын тўн шонымашыже. Текстште калыкмутын верже.

Шке семын лудаш да канашаш (1 шагат)

В. Абукаев-Эмгак. «Йошкар энер».

К. Васин. «Эчу».

Н. Егоров. «Чарайолан жапем» (повесть гыч ужаш).

М.М. Иванов. «Мичуш».

М. Шкетан. «Яку», «Якшывай», «Патыр шольо-влак».

Шабдар Осып. «Кориш».

Мўнгыштў лудаш темлыме книга-влак

Н. Егоров. Цярә ялан жепем. – Йошкар-Ола, 1992.

М. Казаков. Эрикын каникулжо. – Йошкар-Ола, 1966.

М. Казаков. Эх, Ивукшат. – Йошкар-Ола, 1979.

З.Ф. Каткова. Сомсок. – Йошкар-Ола, 1991.

АВА – КАВА (3 шагат)

А. Александров-Арсак. Автор нерген ой (1 шагат) Лудаш да тунемаш

«Тау, авай»

Почеламутын тўн шонымашыже, нравственный сынже. Лири-ческий геройын ава деке кумылжо, тауштымо шомакше. Аван об-разше.

Произведенийын сылнылык ойыртемеже.

З. Дудина. Поэт нерген ой (1 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Авай дене пырля»

Ава – йочалан эн шерге да лишыл айдеме. Тудын дене куаныме да кугешныме кумыл. Аван икшывылан волгыдо шижмашым, илыш ўшаным шочыктышо вий-куатше.

Почеламутын йылме ойыртемеже.

Шке семын лудаш да канашаш (1 шагат)

Г. Гадиатов. «Мемнан тукумын ава».

- А. Иванова. «Ава кид», «Аваем ош пижым мыланем пидеш».
 Н. Ильяков. «Ävämlän».
 Д. Исламов. «Авай».
 Г.Г. Кармазин. «Ава».
 С. Николаев. «Авамлан».
 В. Осипов-Ярча. «Ава гай шочмо мланде».
 В. Петухов. «Авам».
 В. Рееж-Горохов. «Каласе, авием».

ШОЧМО КУНДЕМЫСЕ ПҮРТҮСЫН ВОЛГЫДО СЫНЖЕ (6 шагат)

К. Беляев. Писатель нерген ой (2 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Изи тумо»

Ойлымаште пүртүс теме гоч тукум кокласе кылым сүретлымаш. Илалше енын да йочан койыш-шоктышышт, икте-весе деке кумылышт. Автор-повествовательнын Павликин волгыдо ончыкылыкшылан ўшанже. Изи тумын символ сынан образше.

В. Колумб. Поэт нерген ой (1 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Чодыра йомак»

Поэтын марий чодырам, тудын поянлыкшым волгыдо кумыл дене сүретлымыже. Лирический геройын койышыжо, пүртүс деке шижмашыже. Авторын аллегорий йӧным мастарын кучылтмыжо. Произведе-нийын сылнылык ойыртомже.

А. Федоров. Марий пүртүсым да йоча тўням келгын шымлыше писатель (1 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Выле-выле», «Турий», «Шўшпык»

Авторын пүртүс илышым тўткын шымлымыже. Марий кунде-мыште идалыкын тўрлӧ жапыштыже вашлиялтше кайык-влакын муро йўкыштым, онарыме ойыртемыштым устан почын ончыкты-мыжо.

Шадт Булат. Поэт нерген ой (1 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Ший памаш»

Почеламутышто пүртүсын кумылым нӧлтышӧ вийже, чевер-лыкше, поянлыкше. Чыла чонанын да пүртүсын вашкылышт. Па-маш – пүртүсым, чыла чонаным иктешылыше символ сынан образ.

Литератур теорий да историй: лирический почеламут. Рифме. Лирический почеламутын сылнымут образше. Олицетворений. Эпитет. Метафор. Прозо ден почеламут коклаште улшо икгайлык да ойыртом. Кызытсе марий сылнымутышто пүртүс теме.

Шке семын лудаш да канашаш (1 шагат)

А. Бик. «Шошо лирике».

В. Бояринова. «Чодыраште».

А. Васильев. «Ломбо пеледеш».

В. Изилиянова. «Эр шошым».
Йыван Кырла. «Шошо кече».
Ю. Чавайн. «Март», «Апрель», «Май».
Г. Сабанцев. «Кечыйол тошкалтыш дене».
С. Чавайн. «Кенеж».
Мӧнгыштӧ лудаш темлыме книга-влак
К.И. Беляев. Нӧргӧ тум. – Йошкар-Ола, 1976.
Б.Г. Данилов. Ужар патруль. – Йошкар-Ола, 1964.
А. Мичурин-Азмекей. Чодырасе сӱан. – Йошкар-Ола, 1955.
А.Ф. Федоров. Шулдыран танна-влакын мурышт. – Йошкар-Ола, 2004.
А.Ф. Федоров. Онгайже воктенак. – Йошкар-Ола, 2007.
Ю.Чавайн. Латкок тылзе. – Йошкар-Ола, 1967.

ШОЧМЭЛ – ЧЕВЕР (3 шагат)

С. Вишневский. Шочмо кундемым моктен мурышо поэт (1 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Марий Эл»

Почеламутын патриотизм сынже. Поэтын шочмо калык, шочмо кундем,
тудын поянлыкше дене кугешнымыже.

Муро да почеламут: икгайлык да ойыртем.

Произведенийын йылмыже, шонымашым почын пуышо ойна-выртыш-влак.

Надежда Сильби. Чуваш поэтессе нерген кӱчык ой (1 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Шӱмбел Чуваш мландем»

Лирический геройын шочмо кундем дене кугешныме кумылжо.

Почеламутышто кажне айдемылан шочмо-кушмо вер эн лишыл, эн сылне
улмо шижмашым шынгарымаш.

Шке семын лудаш да канашаш (1 шагат)

А. Бик. «Марий Эл».

Л. Дербенев. «Йошкар-Ола».

Н. Егоров. «Курык серем – шочмо верем».

М. Емельянов. «Шочмо вер».

А. Канюшков. «Козьмодемьянск».

В. Колумб. «Олаэм».

Сем. Николаев. «Марий чодыра», «Марий лӱман ола».

В. Панов. «Илышемэн эн чеверже».

Мӧнгыштӧ лудаш темлыме книга-влак

К.К. Васин. Ший мундыра. – Йошкар-Ола, 1969.

А.Т. Тимиркаев. Аваэл. – Йошкар-Ола, 2003.

Ушеш тунемаш произведений-влак

А. Александров-Арсак. «Тау, авай» (але З. Дудина. «Авай дене пырля»).

С. Вишневский. «Марий Эл».

М. Казаков. «Миша».

Г. Микай. «Пормо».

С. Чавайн. «Ото».

Шадт Булат. «Ший памаш».

Литератур теорий да историй гыч сведений-влак

Калык ойпого. Фольклор жанр-влак. Янлык нерген, юзо да илыш-йўла дене кылдалтше йомак-влак. Йомакысе герой-влак. Сюжет. Фольклор произведений-влакын чоңалтмышт да ойырте-малтше йылмышт.

- Литератур йомак. Автор. Повествователь. Чын илыш кончыш да фантастике. Теме. Тўн шонымаш.

- Басне нерген умылымаш. Сюжет. Туштымой. Мораль. Танастарымаш. Юмор да сатир.

Ойлымаш нерген умылымаш. Сюжет. Портрет. Сылнымутысо рашемдыш (сылнымут деталь). Геройын койыш-шоктышыжо. Пей-заж да тудын шуктым сомылжо. Повествований. Описаний.

- Лирический почеламут. Рифме. Лирический почеламутын сылнымутысо образше. Олицетворений. Эпитет. Метафор. Прозо ден почеламут кокласе икгайлык да ойыртем.

Пўртўс теме кызытсе марий литературышто.

Тунемше ий мучаште мом ыштен моштышаш

- Тўрлў жанран литератур произведенийым умылен лудшаш.

- Произведенийын темыжым, тўн шонымашыжым рашемдышаш.

- Произведенийым устан лудшаш: логический пералтышым да чарналтышым, ойсемым кучылтшаш, текст дене келшышын ой йо-гыным эскерышаш.

Содержанийым тўрлў йўн дене каласкалышаш (тичмашын, тўнжым ойырен, план почеш, герой ден событий-влаклан акым пу-эн, геройын ойыртемалтше койышыжым почын).

Произведенийым лончылымо да образ дене кылдалтше йо-дыш-влаклан вашмутым пуышаш.

- Текстым ужаш-влаклан шеледен, вуймутым пуэн моштышаш.

- Тўрлў произведенийласе герой-влакын койыш-шоктышыштым танастарышаш, икгайлыкым да ойыртемем муын моштышаш.

Тўрлў авторын ик темылан возымо сылнымутыштым танастарышаш.

- Шке семын лудмо произведений-влакын содержанийыштым, герой ден событий-влакым палышаш.

- Тематике да жанр икгайлык негызеш шочмо литературым руш да вес калык литератур дене танастарышаш.

- Планым чоңышаш, тўрлў сынан творческий пашам возышаш.

- Ушеш тунемшаш да устан каласкалышаш.

5 класслан марий литератур дене календарно-тематический план

№	урокин темыже	жа п	урокин типше	Урок эртарыме йон	Тергыме йон	Вучымо лектыш	Монго паша	Эртарыме паша
1.	Сылнымутан литератур нерген умылымаш.	1	У темым тунеммаш	Мутланымаш, лудмаш, тунемме книга дене паша	Сылнын лудмаш, каласкалымаш йодыш ден паша	Сылнымутан литератур да научно-популярный литератур коклаште ойыртемым ужын моштышаш.		
Калык ойпого (5 шагат)								
2	Калык ойпого – калык чон поянлык. Тудым каласкалыше да погышо-влак. Тушто	1	У темым тунеммаш	Беседе, туныктышын ойжо, туштым туштымаш.	Группылан шелалтын, «Фольклор жанр» таблицым икте-весе дене кутырен возымаш, вашла туштым туштымаш.	Калык ойпого нерген турло информацийым погымаш. Фольклорын рольжо сылнымутын виянмаште ончымаш. Туштым палымашын кулешлыкшым умылтарымаш. Тушто гоч илыш явленийым эскераш, туштын сылнылыкшым ужын моштымаш.	Туштым погаш, шке гыч шонаш кумыланд ымаш	
3	Калыкмут	1	У темым тунеммаш	Тест, калык палым умылтарымаш, туштым туштымаш	Марий калыкын калык мутшым руш, англичан йылме дене танастараш.	Калыкмутын содержанияйже, чоналтмыже, йылмыже нерген шинчымашым пуаш Паша, элым йоратыме да аралыме, айдемын илышыж да койышыж нерген калыкмут-влакым палаш.	Калыкмут негызеш сочинени йым возаш	

						Возымо , кутырымо годым калыкмутым кучылташ туныктымаш.			
4	Калыкпале. Ойорõ	1	У темым тунеммаш	Беседе, пуртусым шымлымаш,	Калыкпалылан энертен, суретым погаш. Тушкан погынен,«Ойоро» книгам чумыраш.	Калыкпалын да ойорын илыш дене кылдалтмыштым шымлаш.Калык пале- влакым кычалаш, палаш, пуртусым эскераш тунемаш	Еш дене кылдалтш е ойорым шымлаш, кугыен- влак деч калыкпал ым йодышт дневнике ш возаш		
4	Калык йомак нерген умылымаш«Ший пүян Ший Пампалче» йомакын содержа- нийже. Пампалчын койыш-шоктышыжо.	1	У темым тунеммаш	Келшыше ужашым налын, сценкым возымаш	Фонохрестоматийы м колыштын,йомакы н содержанияйжым сылнын каласкалаш.	. Йомакысе моло герой-влакын койышыштым шымлаш.	Пампалче образлан суретым суретлаш.		
5	«Ший пүян Ший Пампалче» йомакын түн шо-нымашыже. Поро ден осалын ваш кучедал-мышт.	1	Текст дене келгын пашам ыштыме урок	. Йомакым роль дене лудмаш але модын ончыктымаш	Произведенийын содержанийжым лончылымаш.Йоды шлан чын вашмутым пуаш, икте-весын вашмутыштым аклен отметкым шындымаш	Йомакын түн шонымашыжым почын ончыктымаш Айдемын шке пиалже, порылык верч кучедалмыже. «Осал» да «поро» концеп- влакын рашемдалтмышт.	Кум тушкалан шелалтын , янлык нерген, юзо, да илыш- йўла дене кылдалтш е йомак- влакын лумышты м погаш		

6	Марий да родо-тукуым калык-влакын йомакышт: «Чоя шоншо», «Йорло ден поян изак-шоляк» (марий калык йомак-влак), «Кузе купеч кечым петыраш шонен» (удмурт калык йомак), «Меран» (манси калык йомак).	1	Шке семын лудаш да кангашаш	Беседе, туныктышын ойжо	Марий калыкын да моло финн-угор калык йомакыште икгайлык да ойыртем проблемный йодышлан вашмутым кычалмаш.	Шымлымаш негызеш иктешлымашым письменно ышташ.			
Литератур йомак (3 шагат)									
7	Пет Першутын илыш корныжо. «Кутко суан» йомакын содержанийже.	1	У темым тунеммаш	Лудмаш, каласкалымаш, кутко нерген информацийым погымаш.	Йодышлан вашмут	Авторский йомакын калык йомак деч ойыртемже да икгайлыкше тушкан вашмутым кычалмаш	Курыкмар ла текстым муын лудаш, кутко нерген материал ым погаш.		
8	Пет Першутын «Кутко суан» йомакын сылнылыкше. Йомакын чоналтмыже, йылме ойыртемже.	1	Текст дене келгын пашам ыштыме урок	Умылтарен лудмаш, писательын стильжылан энтертен каласкалымаш, творческий паша, планым чонымаш	Йодышлан вашмут, роль дене сылнын лудаш	Авторын шонымашыжым чын умылаш; герой-влакын койышыштым, портретыштым мут дене суретлымаш; келшыше ужашым наизусть тунемаш;	Суретым почеш содержанийым каласкалаш.		

9	К. Беляев. «Кö тыгай патыр?» Б. Данилов. «Түняште мо эн писе, патыр да мастар?» М. Илибаева. «Кож ден лапчык пыл». Н. Ильяков. «Марья дон Тарья». Макс Майн. «Айдар» (йомак-пьесе). И. Осмин. «Маска мүй». А. Филиппов. «Сийшовыч». Г. Тукай. «Таргылтыш».	1	Шке семын лудаш да кангашаш	Беседе, содержаний ден паша	Йодыш ден паша	Келшыше ужашым сылнын каласкалымаш			
10	1 № номеран контрольный паша «Калык ойпого»	1	зачет	Тест заданийым шуктымаш, мутланымаш.	тест	Калык ойпого жанр-влаклан синквейн возаш			
11	Фольклор туня	1	Урок-модыш	Творческий паша-влакым шуктымаш	Тест, калык палым умылтарымаш, туштым туштымаш	Йомак гыч келшыше ужашым налын, сценкым возымаш.			
МАРИЙ СЫЛНЫМУТЫН ТҮНАЛТЫШ ОШКЫЛЖО (7 шагат)									
12	С. Чавайн-марий литературлан негызым пыштыше сылнымут мастар. «Поэт лүмем кузе лекте»	1	Урок-экскурсий	Авторын илыш да творчество корныжо почеш таблицым ышташ.	Йодышлан вашмут	Лудмо почеш шке шонымыштым ойлен мошташ. С.Г.Чавайны н тоштерышке унала миен толаш.	Пырдыжгазетлан статьям возаш		
13	Н. Мухин. Шочмо калыкым, поян пүртүсым, уста еным	1	Урок - путешествий	Н. Мухинын илыш корныжым	Пресс-конференций семын писательын илыш корныжым	Презентаций почеш заочный экскурсийым эртарымаш			

	МОКТЫШО ПОЭТ			ШЫМЛЫМАШ да сообщенийым ямдылымаш	лончылымаш				
14	«Ото»- тиде мо тыгай?	1	Шымлымаш урок	Почеламут- влакым лудын танастарымаш, шымлымаш, каласкалымаш	Йодышлан вашмут	Шымлыме почеш шке шонымыштым ойлен мошташ	Марий кумалтыш йулам шымлаш		
15	«Кайык-влак», «Йолагай ден Пулагай»	1	Почеламут дене келгын пашам ыштыме урок	Сылнын лудмаш, книга дене паша	Почеламутым алгоритм почеш лончылымаш	Шкевужа почеламутым возаш			
16	«Морко мурызо-влак »	1	Урок-КВН	Творческий пашам шуктымаш	Карточке, таблицым ыштымаш,почеламуты н сылнын лудмаш	Тушкан вашмутым кычалмаш, мужырын заданийым шуктымаш			
17	Герасимов Михайлынын творчествыже. «Маскайге» баснын содержанийже	1	У темым тунеммаш, иктешлыма ш	Беседе, лудмаш, творческий паша	Йодышлан вашмут, тест	Баснын моральжым чын умылаш;	сылнын наизусть каласкалаш тунемаш		
18	«Пормо» баснын содержанийже Басне нерген умылымаш.	1	У темым тунеммаш теорико- литературны й умылымашы м пуымо урок,	Беседе, творческий паша	алгоритм почеш басным возымаш	Басным возымаш,литератур терминым чын кучылт мошташ туныктымаш, анализым ыштыме годым литератур терминлан энерташ полшыман.			
19	2-шо № контрольный (тергыме) паша «Икымше баснописец. Басне»	1	иктешлыма ш	Творческий паша	Лиро-эпический жанр нерген умылымашым келгемдымаш	Таблицым ышташ			
20	В.М. Васильев	1	Шке семын	Выразительно	Конкурс	Иквереш тушкан			

	(Ўпымарий). «Пырыс ден шыл», «Пырыс ден коля». С. Вишневский. «Порым ыштен», «Шоншо ден Имне», «Пундыш». Г. Микай. «Шына», «Ўвыра», «Корак», «Пире», «Пырыс». Н.С. Мухин. «Шочмо-кушмо мландем», «Йүд». С.Г. Чавайн. «Памаш». «Шошым», «Кенез».		лудаш да канашаш	лудмаш		погынен, почеламутым лудмо конкурсым эртарымаш,			
МАРИЙ СЫЛНЫМУТЫШТО ЙОЧА ТҮНЯ (12 шагат)									
21	М.Шкетан. «Мичун уке ачажат» ойлымашыже. Тун шонымашыже.	1	У темым тунеммаш,	Лудмаш, каласкалымаш, содержаний почеш планым чонымаш,	Йодышлан вашмут, Тест,	Ойлымашын содержанийжым палаш; пуртус суретым умылаш тунемаш;.			
22	Мичун тужвал тусшо, нелылык дене кучедалмыже	1	Текст дене келгын пашам ыштыме урок	Герой да событий-влак нерген мутланымаш, лудмым тушкан канашымаш,		герой-влакын койыш-шоктышыштым ойырен мошташ			
23	Ойлымашыште пүртүс сүрет. Писательын тудым почын пуымаште мастарлыкше.	1	Пенгыдемдымаш, иктешлымаш	Канашымаш, планым чонымаш		Пейзаж нерген тунеммым келгемдымаш .Литература теорий: ойлымаш,			

						повествований, описаний, диалог			
24	«Йочапорт да Мичун ончыклыкшо могай лиеш?»	1	Йылме лывыртыме паша	Канашымаш, планым чонымаш	Сочиненийы м возымаш	.			
25	Шабдар Осып. Писательын йоча годсо илышыже, ойгыжо да куанже. «Тўшка вий дене» повесть.ын содержанияйже	1	У темым тунеммаш	Шкевуя лудын, Хронологий таблицым ыштымаш.		Йоча-влакын пўртўс лонгаште, тўшка пашаште шуаралтмышт.	«Сад ончен куштышылан» ой канашан шарныктышым (памяткым) ышташ		
26	Повестьын тўн шонымашыже, йылмыже..	1	Текст дене келгын пашам ыштыме урок	Канашымаш, планым чонымаш		Пўртўсым сўретлаш кучылтмо ойсавыртыш-влакым возен лукташ.			
27-28	Изложений.	2	Йылме лывыртыме паша.	Канашымаш, туныктышын ойжо, темыже ден идеяым муаш.	Творческий паша	изложений			
29	Миклай Казаковын творчествыже. «Миша» почеламутын содержанияйже	1	У темым тунеммаш,	Шкевуя лудын, Писательын илыш корныжо негызеш хронологий таблицым ыштымаш. Сылнын лудмаш, каласкалыма	Йодышлан вашмут,	Мишан койыш-шоктышыжым чын умылаш; тудын деч примерым налаш	Почеламутым наизусть тунемаш		

30	И.Одар. «Таргылтыш» ойлымашын содержанияйже.	1	У темым тунеммаш,	Каласкалымаш, текст дене паша, суретлымаш, словарный паша	Викторина але тест	Произведенийын сылнылыкшым ужын мошташ, сылнын лудаш, сылнештарыме йон-влакым муын мошташ				
31	Ойлымашысе герой-влак		Текст дене келгын пашам ыштыме урок Пенгыдемдымаш, иктешлымаш	Ойлымашым ужаш дене сылнын каласкалымаш.	Произведенийын содержанияй жым палымым да умылымым тергыме йодыш-влаклан вашмутым пуымаш	герой-влакын койыш-шоктышыштым ойырен мошташ	Суан йулам шымлымаш, «Имне пукшымаште» ача-ава, кова-коча деч инее нерген йодышташ.			
32	Н.Ильяков «Латик кролик»	1	У темым тунеммаш,	Текст дене паша, шкевуй паша, беседе	Викторина але тест	Произведенийын содержанияйжым да тун шонымашыжым, геройын койыш-шоктышыжым чын умылаш				
33	Витек –тун герой.	1	Текст дене келгын пашам ыштыме урок	Туныктышын каласкалымыже, информацийым погымаш.	Проблемный йодышлан вашмутым кычалмаш	Кролик ончымо нереген интернет лаштык гыч информацийым кучылтмаш				
АВА – КАВА (3 шагат)										
34	А.Александров-Арсак. Автор	1	У темым тунеммаш	Беседе, туныктышын	Йодыш дене паша,	Калыкмутым ава нерген погаш,	Суретым ышташ	сылны н		

	нерген ой «Тау, авай» почеламутын содержанияйже			ойжо, план почеш почеламутым лончылаш	Сылнештары ме йон-влакым лончылыма ш			наизусть каласкалаш тунема ш	
35	З. Дудина. «Авай дене пырля» почеламутын содержанияйже.	1	У темым тунеммаш	Интернет, «Ончыко» журналлан эртерен информацийым погаш, книга выставкым ышташ	Йодыш дене паша, сылнын лудаш	«Авай дене пырля» фото коллажым ышташ			
36	Гадиатов. «Мемнан тукумын ава». А. Иванова. «Ава кид», «Аваем ош пижым мыланем пидеш». Н. Ильяков «Äвәмлән». Д. Исламов«Авай». Г.Г.Кармазин«Ава» С. Николаев. «Авамлан». В. Осипов-Ярча. «Ава гай шочмо мланде». В. Петухов «Авам». В. Рееж-Горохов. «Каласе, авием», «Авием, аваем».	1	Шке семын лудаш да канашаш (1 шагат)	Беседе, поэтын пашажлан акым пуымаш	Сылнын лудмаш,	Произведенийым устан лудшаш: логический пералтышым да паузым, интонацийым кучылтмаш, текст дене келшышын ой йогыным эскерымаш			

37	Ава нерген мутем мыят шуйынем.	1	Йылме лывыртыме паша	Шке ава нерген погымо информацийым кучылтын, сочиненийлан планым ышташ, суретче-влакын радынаштым шымлаш	Эрыкан сочинений	Сылнештарен, портретный характеристикым кучылтын аван илышыжым почын ончыктымаш.	Аваи образше чия туняште руш, англичан сылнымут ышто, мурышто шымлыма ш		
38	3 № тергыме паша	1	иктешлымаш	Индивидуальны й паша	тест	Турло йоним кучылтын шкевуя шуктымо пашам аклымаш.			
ШОЧМО КУНДЕМЫСЕ ПЎРТЎСЫН ВОЛГЫДО СЫНЖЕ (6 шагат)									
39	К.Беляев «Изи тумо» ойлымашын содержанияйже	1	Текст дене келгын пашам ыштыме урок		Йодышлан вашмут	Ойлымашын содержанияйжым да тун шонымашыжым чын умылаш.			
40	Илалше енын да пўртўсым йоратыше рвезын койыш-шоктышышт.	1	Текст дене келгын пашам ыштыме урок У темым тунеммаш, Пенгыдемдымаш, иктешлымаш	Каласкалымаш, текст дене паша	Тест	Ойлымашым содержанияйжым сай палаш.			
41	В. Колумб. «Чодыра йомак» почеламут. Геройын койышыжо.	1	У темым тунеммаш,	Выразительно удмаш, содержаний почеш каласкалымаш	Произведени йым устан лудшаш: логический пералтышым да паузым, интонацийы	Сылнын лудаш тунемаш, сылнештарыме йон-влакым муын мошташ.			

					м кучылтмаш, текст дене келшышын ой йогыным эскерымаш				
42	А. Федоров-марий пұртусым да йоча тўням келгын шымлыше писатель. «Выле-выле», «Турий», «Шўшпык»	1	Интегрированный урок: биологий, ИЗО,музык	Выразительно лудмаш, туныктышын каласкалымышт, кайык нерген сообщений	Произведени йын содержанияй жым палымым да умылымым тергыме йодыш-влаклан вашмутым пуымаш	кайык-влак нерген информацийым поген презентацийым ямдылаш.	«Кайык лум» суретан мутерым ямдылаш.		
43	Кайык –мыйын йолташем	1	Йылме лывыртыме паша	Канашымаш, планым чонымаш	Сочиненийым возымаш				
44	Шадт Булатын «Ший памаш» почеламутшо.		У темым тунеммаш, Пенгыдемдымаш, иктешлымаш	Каласкалымаш, текст дене паша, суретлымаш, словарный паша	Викторина але тест	Произведенийын сылнылыкшым ужын мошташ, сылнын лудаш, сылнештарыме йон-влакым муын мошташ. Ямб ден хорей нерген умылымаш.	сылнын наизусть каласкала ш тунемаш		
45	А.Бик.«Шошо лирике». В.Бояринова. «Чодыраште».	1	Шке семын лудаш да канашаш	Мутер паша, почеламут – влакым анализироватлы	Пуртусын моторлыкшы м ужын	Произведенийым устан лудшаш: логический пералтышым да			

	А.Васильев.«Ломбо пеледеш». В.Изилянова. «Эр шошым». Йыван Кырла. «Шошо кече». Ю. Чавайн. «Март», «Апрель», «Май». Г.Сабанцев. «Кечыйол тошкалтыш дене». С.Чавайн. «Кенеж»			маш	мошташ, сылнештарым е йон-влакым муын мошташ	паузым, интонацийым кучылтмаш, текст дене келшышын ой йогыным эскерымаш			
ШОЧМЭЛ – ЧЕВЕР (3 шагат)									
46	С. Вишневский - шочмо кундемым моктен мурышо поэт. « Марий Эл » почеламутын содержания	1	У темым тунеммаш, Пенгыдемдымаш, иктешлымаш	Каласкалымаш, текст дене паша	Сылнын лудмаш, наизусть	Муро да почеламут: икгайлык да ойыртом. Произведенийын йылмыже, шонымашым почын пуышо ойсавыртыш-влакым муын лончылымаш.	сылнын наизусть каласкалаш тунемаш		
47	Надежда Сильби - чуваш поэтесса. « Шумбел Чуваш мландем » почеламутын содержания	1	У темым тунеммаш, Пенгыдемдымаш, иктешлымаш	Сылнын лудмаш, Чуваш мландыш интернет кыл дене пайдаланен миен коштмаш	Йодыш дене паша	Лирический геройын шочмо кундем дене кугешныме кумылжо могай? Проблемный йодышлан вашмутым кычалмаш. Тематике да жанр икгайлык негызеш шочмо литературым руш да			

						вес калык литератур дене танастарышаш.			
48	Проектым аралымаш	1	Идалык мучко тунеммым иктешлымаш	Шкевуя творческий пашам шуктыма	Проектым ойырен налме темылан возымаш, презентацийы м ямдылымаш, докладым але реферат йоным кучылтын, паша дене палдарымаш. ш	Шкевуя пашам ыштымым йолташ- эксперт-влак тергат, акым пуат,			
49	Иктешлымаш урок- влак,	1	Канашымаш урок	Шкевуя паша	Тест, опрос	Тунеммым радамлен, иктешлен мошташ			
50	Иктешлымаш урок- влак, литератур теорий гыч ушештарымаш	1	Канашымаш урок	Шкевуя паша	Тест, опрос	Тунеммым радамлен, иктешлен мошташ			
51	Кенежлан паша	1	иктешлымаш			Презентацийым ямдылымаш			